

Een onaanvaardbare behandeling van een dubbele liquidatie

In zijn proefschrift annex standaardwerk *'Het verborgen front'* (1994) behandelt dr. A.P.M. Cammaert de liquidatie van twee joodse onderduikers door illegaal werkers in Voerendaal. Die behandeling schiet zowel in wetenschappelijke als in ethische zin ernstig tekort en schendt daarmee de nagedachtenis van de slachtoffers op mijns inziens onaanvaardbare wijze. Overigens strookt bedoelde behandeling strookt ook niet met het gestelde in de inleiding, op pagina 17, van *'Het verborgen front'*, waar de auteur schrijft dat hij bij het noemen van namen zo veel mogelijk rekening heeft gehouden met de wensen van de direct of indirect betrokkenen, zoals oud-collega's uit de illegaliteit en nabestaanden. Dat heeft hij in dit geval duidelijk niet gedaan.

De beschrijving op pagina 667 van *'Het verborgen front'* van de liquidatie van A. Frankenhuis en L. Meijers in Voerendaal leidt via Googlen op de zoektermen 'Frankenhuis' en 'Voerendaal' meteen naar de identiteit van de slachtoffers.

The screenshot shows a Google search interface. The search bar contains the text 'frankenhuis voerendaal'. Below the search bar, there are navigation options: 'Alle', 'Maps', 'Afbeeldingen', 'Shopping', 'Nieuws', 'Meer', and 'Tools'. The search results are displayed below, showing approximately 5,050 results in 0.28 seconds. The first result is from 'www.openarch.nl' with the title 'Overlijden Amalia Frankenhuis op 20 april 1943 te Voerendaal'. The second result is from 'www.joodsmonument.nl' with the title 'Amalia Frankenhuis - Joods Monument'.

De beschrijving van Cammaert op pagina 667 van *'Het verborgen front'*:

... de familie Frankenhuis uit Enschede. Mejuffrouw A. Frankenhuis en haar verloofde L. Meyers hielden zich schuil bij mevrouw Lemmens-Bisschops, die de twee begin 1943 kwijt wilde in verband met de komst van joodse kinderen. Weldra ontstonden problemen rond het verloofde stel. Het conflict liep zo hoog op dat A. Frankenhuis dreigde de autoriteiten mee te delen wat ze van de illegaliteit wist. Op 20 april 1943 werden de stoffelijke resten van Frankenhuis en Meyers aangetroffen in een kalkput bij Voerendaal. Ze waren door de illegaliteit geliquideerd. Op het lichaam van Frankenhuis trof een rechercheur een brief aan met de naam van mevrouw Lemmens. Bij het verhoor op het politiebureau beweerde ze steeds te hebben verondersteld dat Frankenhuis een evacué uit Den Haag was. Haar voorstelling van zaken werd geaccepteerd, zodat de Sipo er buiten bleef. De familie Westdorp raakte in moeilijkheden door loslippigheid van een buurman. Op 3 november 1943 arresteerde Nitsch enkele familieleden en achttien joodse onderduikers. Laatstgenoemden kwamen allen in Duitse kampen om het leven. De gearresteerde gezinsleden van de familie Westdorp kwamen nog tijdens de bezetting op vrije voeten.⁴⁴⁷

Allereerst over de bijbehorende bronvermelding. Een dergelijke, uitermate gevoelige gebeurtenis als een dubbele liquidatie van joodse onderduikers vereist een goede beoordeling/analyse en verantwoording. Volstaan wordt echter met een minimale beschrijving en volstrekt ontoereikende bronvermeldingen. De bronvermeldingen luiden (pagina 754):

⁴⁴⁷ C.A.B.R. Dossiers A.B. Reuten, P. Westdorp en A.J.M. de Koning. Stichting '40-'45, Eindhoven.

Bij deze bronvermeldingen moet het volgende opgemerkt worden:

- De verwijzing naar drie CABR-dossiers bij het Nationaal Archief is een 'containerverwijzing'. Die verwijzing heeft bovendien betrekking op (aanzienlijk) meer dan de liquidatie en volstaat niet om vergaande uitspraken te doen over (de reden voor) de dubbele liquidatie.
- De bronvermelding '*Stichting '40-'45.*' is eveneens volstrekt nietszeggend c.q. onbruikbaar. Te meer daar Cammaert deze bronvermelding, als een soort wetenschappelijke 'stoplap', maar liefst meer dan 160 keer gebruikt in de 576 noten bij het omvattende hoofdstuk VI (paragraaf VII.5.1.).

Voor wie nader onderzoek zou willen doen naar de achtergronden van de dubbele liquidatie, bieden dergelijke bronverwijzingen uiteraard weinig houvast.

Als Cammaert de vermelding van namen in dit verband onvermijdelijk achtte, had betrokkene aanzienlijk meer aandacht aan de context moeten besteden. Bij de minimale beschrijving moeten nu de volgende vragen gesteld c.q. kanttekeningen gemaakt worden:

- i. Waarom plaatste de LO aldaar joodse kinderen op een onderduikadres dat al 'bezet' was en welk alternatief bood men de beide joodse volwassenen die daarvoor moesten wijken?
- ii. Als de LO twee joodse onderduikers buiten de deur liet zetten in een voor hen onbekende omgeving, waar ze geen relaties hadden, en dat zonder hen een alternatief te bieden, nam men daarmee onverantwoorde risico's:
 - a) wat moesten Amalia Frankenhuis en Leo Meijers in die situatie doen: beschikten ze over geld om een nieuwe onderduikplaats te regelen?
 - b) zolang ze geen nieuw adres hadden kunnen regelen, dreigde arrestatie voor hen en daarmee groot gevaar;
 - c) hoe zouden de Enschedeërs Amalia Frankenhuis en Leo Meijers bij controle immers hun aanwezigheid in Limburg hebben moeten verklaren?
 - d) dreigen met het prijsgeven van informatie was niet nodig: bij arrestatie zou de Sicherheitspolizei onderduikadressen en namen van helpers kunnen achterhalen;
 - e) als Amalia Frankenhuis in haar (onmogelijke?) positie werkelijk gedreigd zou hebben, zou men de schuld voor de liquidatie niet (alleen) bij haar moeten leggen, maar met evenveel recht bij de betrokken illegaal werkers die haar en haar vriend in een onmogelijke positie brachten?
 - f) waarom liquideerde men ook Leo Meijers c.q. had men het paar niet kunnen

scheiden?

- iii. De beschrijving in *'Het verborgen front'* doet geen recht aan het drama. Even begrijpelijk als de onrust die eventuele opmerkingen van Amalia Frankenhuis verwekt zouden kunnen hebben, is de wanhoop van deze vrouw in haar kennelijk door een LO-beslissing veroorzaakte, levensgevaarlijke situatie. Het mag geen reden zijn om haar te boekstaven als potentiële verraadster zoals Cammaert heeft gedaan.
- iv. De liquidatie had overigens kenmerken van een ondoordachte en niet-voorbereide haastactie: de stoffelijke overschotten werden niet begraven, de kleding van Amalia Frankenhuis droeg een kenmerk dat naar beider identiteit leidde en op haar stoffelijk overschot zou een brief gevonden zijn, die geadresseerd was aan de voormalige onderduikgeefster.

In de eerste naoorlogse jaren legde joods leed geen gewicht in de schaal tegenover onverschilligheid, antisemitisme en de sterke positie van het voormalig verzet. Anno 1994, het jaar waarin *'Het verborgen front'* in productie ging, was er al aanzienlijk meer begrip voor de onmogelijke positie van onderduikers en onderduikgevers, maar blijkbaar zag men bij de beoordeling van beschrijvingen van liquidaties nog veel door de vingers. Anno 2022 dient zo'n dubbele liquidatie met de grootst mogelijke zorgvuldigheid geanalyseerd en beschreven te worden. Zo lang dat niet mogelijk is, of niet gebeurt zoals in *'Het verborgen front'*, moeten er geen namen genoemd worden, en zeker niet als daar de suggestie van dreigen met verraad aan verbonden was zonder de context goed te duiden. De nagedachtenis van de slachtoffers vraagt dan om de grootst mogelijke piëteit, te meer daar ze zich zelf niet kunnen verweren, zeker niet tegen zo'n onaanvaardbaar minimale beschrijving met onaanvaardbare bronverwijzingen.

Geconstateerd moet nu worden dat de gevolgen van dergelijke onzorgvuldige geschiedschrijving ingrijpend kunnen zijn. De suggestie dat een met verraad dreigende Amalia Frankenhuis terecht geliquideerd werd, is overgenomen door dr. H.J. van Rens in *'Vervolgd in Limburg, Joden en Sinti in Nederlands-Limburg tijdens de Tweede Wereldoorlog'* (2013), een licht bewerkte uitgave van het proefschrift waarop de auteur op 22 maart 2013 promoveerde aan de Universiteit van Amsterdam:

1. Dr. Van Rens hield het op de pagina's 248 en 263 bij korte beschrijvingen van 5 regels, zoals (fragment tekst van pagina 263):

onderduikers in Limburg tijdens de hele oorlog. M.G. Westdorp, een medewerker van de LO, was al eerder in moeilijkheden geweest. Hij had gastvrijheid verleend aan het verloofde joodse paar Amalia Frankenhuis en Leo Meyers. De beide jonge mensen waren op 20 mei 1943 door het Heerlense verzet geliquideerd, omdat zij, na een onenigheid met Westdorp, hem en zijn vele andere joodse onderduikers dreigden te verraden. Huize Westdorp fungeerde daarna opnieuw als opvangcentrum voor joden die door de franciscaan pater Beatus (Gerard van Beckhoven) naar Limburg werden gehaald. Bij de inval in november werden achttien joden gearresteerd, evenals de hele familie Westdorp.¹⁸³ Op 6 en 7 november 1943

¹⁷⁹ Gevangenisregisters, RHCL, Archief 07 A, Gevangenis Maastricht. Beiden vrouwen overleden in Sobibor.

¹⁸⁰ Verslag Commissaris van Politie 8 november 1943, RHCL, Archief 20. 108a, Gemeentepolitie Maastricht, inv. nr. 1738. Arnold Sandhaus overleed in maart 1945 in Ebensee, zijn vrouw Johanna overleefde het kamp.

¹⁸¹ Digitaal Monument Joodse Gemeenschap. Beide echtelieden werden door de Russen bevrijd terwijl ze in een volgepakte trein werden overgebracht van het kamp Bergen-Belsen naar Theresienstadt. Zij hadden echter vlektyfus opgelopen en overleden voor zij naar Nederland konden worden gerepatriëerd.

¹⁸² Gevangenisregisters, RHCL, Archief 07 A, Gevangenis Maastricht. Uit de laatste brieven die deze mensen vanuit Westerbork en vanuit de trein, naar huis schreven, werd geciteerd in het vorige hoofdstuk. De vijf arrestanten overleden in de gaskamer.

¹⁸³ Cammaert, *Het verborgen front*, 667. Alle joden, wier namen ik helaas niet heb kunnen achterhalen, kwamen om het leven. De

De auteur, die zich blijkens zijn voetnoot baseert op ‘*Het verborgen front*’ over deze liquidatiezaak, wijkt in zijn 2x 5 regels af van het ter zake gestelde door Cammaert:

- a) Het joodse paar (met 30 respectievelijk 32 jaar overigens niet zo jong meer) zou niet ondergebracht zijn bij M.G. Westdorp (een illegaal werker), maar bij een onderduikgeefster, waar ze weg moesten.
- b) Ze hadden volgens Cammaert ook geen onenigheid met bedoelde Westdorp, maar met de onderduikgeefster waarbij ze ondergebracht waren.
- c) De bewering op pagina 248, als zouden de twee onderduikers ontevreden zijn geweest over hun onderduikadres, strookt niet met de bewering van Cammaert dat ze weigerden om hun onderduikadres gedwongen te verlaten.
- d) Volgens de beschrijving van Cammaert zou Amalia Frankenhuis bedreigd hebben, maar over dreigen door Leo Meijers rept Cammaert niet.
- e) Dat Amalia Frankenhuis ook vele andere joodse onderduikers zou willen verraden (haar familie?), heeft Cammaert niet geschreven. Volgens Cammaert had ze bedreigd met het prijsgeven van informatie over de illegaliteit.

Nu kan Cammaert natuurlijk niet verantwoordelijk worden gesteld voor de fouten van een andere promovendus, maar op grond van zijn kennelijk beperkte onderzoek en analyse had hij de naam van Amalia Frankenhuis niet mogen noemen zonder de hiervoor geduide context dan wel had hij een uitvoerige analyse met gedetailleerde verantwoording moeten geven.

2. Op het joods digitaal monument wordt vervolgens gerefereerd aan het boek van dr. H.J. van Rens:

Verhaal 10 JANUARI 2021

Leo Meijers en Amalia Frankenhuis

Door: Aline Pennewaard

Op 20 april 1943 werden in het buitengebied van Voerendaal twee lijken aangetroffen in een droge put bij een kalkbranderij. De Voerendaalse veldwachters riepen de hulp in van de politie van Heerlen. Via een bonnetje van de wasserij dat in de kleding van één der lichamen werd aangetroffen, konden de twee worden geïdentificeerd: Amalia Frankenhuis en Leo Meijers, twee jonge, met elkaar verloofde joodse onderduikers uit Twente. De familie Westdorp in Heerlen had in 1942 aan het stel onderdak geboden. Er ontstond bij de onderduikers ontevredenheid over het onderduikadres. Amalia Frankenhuis dreigde met verraad. Omdat het gevaar hiervoor als reëel werd ingeschat, schoten mensen van het lokale verzet beide jonge onderduikers dood.

Bron: Herman van Rens, *Vervolgd in Limburg. Joden en Sinti in Nederlands-Limburg tijdens de Tweede Wereldoorlog* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 2013, Maastrandse Monografieën 76; Hilversum: Verloren, 2013, 447 pp., ISBN 978 90 8704 353 7)

Joods oorlogsslachtoffer

31 OKT 2012
Amalia Frankenhuis

Joods oorlogsslachtoffer

28 FEB 2006
Leo Meijers

De tekst op het monument is dus ontleend aan een bijzonder onzorgvuldige samenvatting van de beschrijving van Cammaert die weer niet gebaseerd is op gedegen onderzoek en de bijbehorende bronverwijzingen. Op deze manier kunnen joodse oorlogsslachtoffers gestigmatiseerd worden als potentiële verraders, terwijl ze vooralsnog op grond van exact dezelfde beschrijving van Cammaert met evenveel recht beschouwd zouden kunnen worden

als slachtoffers van een ongelukkige LO-actie die zonder nader onderzoek onbegrijpelijk en onverantwoord lijkt.

Conclusie:

De dubbele liquidatie verdient zorgvuldig onderzoek. Totdat dat uitgevoerd is, verdient de nagedachtenis van beide slachtoffers bescherming tegen vooralsnog ongefundeerde aantijgingen. Dat zou de strekking moeten zijn van de tekst op het digitaal joods monument. Wat betreft de dubbele liquidatie zouden de beschrijving in het proefschrift '*Het verborgen front*', de daarop gebaseerde beschrijving in het proefschrift '*Vervolgd in Limburg*' en de daar weer op gebaseerde beschrijving op het digitaal joods monument gerectificeerd moeten worden dan wel voorzien moeten worden van een uitgebreid commentaar op bedoelde beschrijvingen.

Gerrit van der Vorst